

та національну безпеку держави.

Отже, юридичне поняття самозахисту складається з двох елементів: по-перше, діяльність уповноваженої особи щодо захисту суб'єктивного права чи законного інтересу; по-друге, обов'язок держави створити правові гарантії для реалізації права на самозахист. Останнє положення є визначальним, адже саме держава в особі уповноважених суб'єктів має визначити найбільш сприятливе для реалізації захисної функції права поняття самозахисту, детальну класифікацію способів самозахисту, забезпечити законодавче визначення поняття «самозахист», а також меж, умов та способів його реалізації.

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (із змінами та доп.).

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: [/http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514-17/page](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514-17/page)

3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. № 19-20. № 21-22. Ст. 144.

4. Кодекс про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. URL: [/http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514-17/page](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514-17/page)

5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 21. Ст. 920.

6. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / В.І. Борисов, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і доп. Харків: Право, 2015. 528 с.

7. Кваша О. Реалізація права особи на самооборону в контексті захисту основ національної безпеки України. *Історико-правовий часопис*. 2017. №1(9). С. 104-109.

Жушман І.М.,

студент юридичного факультету ДДУВС;

Науковий керівник – Наливайко Л.Р.,

д-р юрид. наук, професор, проректор ДДУВС

РОЗШИРЕННЯ НАТО: ПЕРСПЕКТИВИ ТА НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

На Бухарестському саміті 2008 р. члени Альянсу погодились, що Грузія та Україна стануть членами НАТО в майбутньому. Саме цей саміт і став відправною точкою України до членства в Альянсі. Розширення НАТО – це можливість, яка надана міжнародною спільнотою Альянсу усім сусіднім країнам. Україна задекларувала у 2017 р. свій курс на НАТО і чітко дотримується послідовності дій у цьому напрямі.

Дослідженість теми українськими вченими, юристами-міжнародниками, істориками є недостатньою, оскільки події знаходяться у постійній динаміці та потребують аналізу підписаних документів, промов, подій у світовій спі-

льності. Серед останніх досліджень було «Україна у міжнародних відносинах. Цілі інструменти перспективи» Фонду ім. Фрідріха Еберта, деякі українські праці Г. Головіна, Т. Брежневої, І. Грицяка та інші, що датуються 2007–2013 роками. Зарубіжні дослідження значно краще розкривають тему розширення Альянсу, вагому роль відіграють Дослідницький центр НАТО, дослідження Pew Research Center та East European Security Research Initiative, які є більш актуальними. Також важливе місце у трансляванні інформації на цю тему займають ЗМІ, в тому числі зарубіжні: BBC [1], Deutsche Welle [2] та інші.

Двері НАТО залишаються відкритими для будь-якої європейської країни, яка здатна взяти на себе відповідальність та зобов'язання членства, сприяти безпеці в Євроатлантичному регіоні. З 1949 р. кількість членів у НАТО зросло з 12 до 29 країн через сім раундів розширення. На сьогодні чотири країни-партнери заявили про свої прагнення до вступу в НАТО: Боснія та Герцеговина, Грузія, Македонія та Україна.

Політика «відкритих дверей» НАТО базується на статті 10 її основоположного договору. Будь-яке рішення запросити країну вступити до Альянсу приймається Північноатлантичною радою на основі консенсусу між усіма країнами-союзниками. Жодна третя країна не має нічого спільного з такими міркуваннями. Постійний процес розширення НАТО не становить жодної загрози для будь-якої країни. Він спрямований на сприяння стабільності та співпраці, побудові цілісної та вільної Європи, демократії та спільним цінностям. Будучи запрошеною розпочати переговори про приєднання до Альянсу в грудні 2015 р., Чорногорія стала новим членом НАТО 5 червня 2017 р.

У 1995 р. Альянс опублікував результати дослідження «Розширення НАТО» [3], в якому розглянуто переваги прийому нових членів і як їх слід залучити. Він дійшов висновку, що закінчення «холодної війни» стало унікальною можливістю для покращення безпеки на всьому Євроатлантичному просторі, і що розширення НАТО сприятиме підвищенню стабільності та безпеки для всіх. Дослідження також виокремило інструменти для реалізації стратегії розширення: заохочення та підтримка демократичних реформ, включаючи створення цивільного та демократичного контролю над військовими силами; сприяння моделям та звичкам співпраці, консультацій та формування консенсусу, характерних для відносин між членами Альянсу; заохочення добросусідських відносин.

Це збільшить прозорість у плані оборонного планування та військових бюджетів, тим самим посилюючи довіру між державами, і посилить загальну тенденцію до більш тісної інтеграції та співпраці в Європі. Розширення зміцнить спроможність Альянсу сприяти європейській та міжнародній безпеці, зміцнювати та розширювати трансатлантичне партнерство.

Згідно з дослідженням, країни, які бажають членства в НАТО, повинні мати можливість продемонструвати, що вони виконують певні вимоги. До них належать: дієздатна демократична політична система, заснована на ринковій економіці; справедливе ставлення до населення меншин; зобов'язання

до мирного врегулювання конфліктів; здатність та готовність зробити військовий внесок у операції НАТО; прихильність демократичним відносинам між цивільними та військовими та інституційними структурами [3].

Як тільки країну буде визнано, новий член Альянсу буде користуватися усіма правами та брати на себе всі зобов'язання членства. Це включатиме усі принципи, політику та процедури, прийняті раніше членами Альянсу.

НАТО надала Україні статус країни-претендента, яка наближає країну до повного членства в Альянсі. Цей новий виклик Україна прийняла на себе, як логічний розвиток відносин Україна-НАТО з 2008 року, у час, коли вперше заговорили про можливість членства в НАТО. Країнам, які задекларували свою зацікавленість у вступі до Альянсу, спочатку пропонується взяти участь у Інтенсифікованому діалозі з НАТО щодо їхніх бажань до членства та відповідних реформ.

Інтенсифікований діалог включає періодичні зустрічі з Північноатлантичною радою на рівні послів (до 2 на рік), Групою експертів Міжнародного секретаріату НАТО (до 3 на рік) та, у разі запиту країни-учасниці, з іншими органами НАТО. До складу Групи експертів НАТО, яка є основним партнером країни-учасниці під час Інтенсифікованого діалогу, входять представники підрозділів Міжнародного секретаріату та інших структур Альянсу, що мають відношення до питань, пов'язаних із набуттям членства. Очолює таку групу помічник Генсекретаря з політичних питань і політики безпеки. З боку країни-партнера під час консультацій на цьому рівні очікується участь експертів відповідних міністерств і відомств на чолі із заступником міністра закордонних справ або оборони. Засідання, як правило, проводяться у Брюсселі. Засідання в рамках Інтенсифікованого діалогу охоплюють широке коло політичних, військових, фінансових та безпекових питань, пов'язаних з питаннями членства в НАТО. Вони спрямовані на те, щоб дати можливість країнам, які претендують на членство, роз'яснити реальний зміст їх намірів та надати додаткову інформацію з відповідної проблематики. Прозорість процесу Інтенсифікованого діалогу стосовно інших країн-партнерів забезпечується шляхом оглядових брифінгів з цього приводу під час регулярних засідань у форматі Ради євроатлантичного партнерства (РСАП) (на рівні послів, Політкомітету або Політико-військового керівного комітету) або, у разі необхідності, засідань для зацікавлених партнерів [3].

Членство в НАТО за статтею 10 Північноатлантичного договору залишається відкритим. План дій щодо членства (Membership Action Plan) на основі Інтенсифікованого індивідуального діалогу з питань членства покликаний посилити відданість подальшому розширенню шляхом створення програми дій, спрямованої на допомогу країнам-претендентам у підготовці їх до можливого майбутнього членства. Слід розуміти, що рішення, зроблені претендентами на основі отриманих консультацій, залишатимуться національними рішеннями, які приймаються та виконуються за виключної відповідальності певної країни. Програма пропонує претендентам перелік заходів, з яких вони

можуть вибирати ті, котрі вони вважають найбільш цінними, щоб допомогти їм у підготовці. Активна участь у механізмах «Партнерство заради миру» та «РЄАП» залишається важливою для країн, що прагнуть продовжувати поглиблювати свою політичну та військову участь у роботі Альянсу.

Підписання спільної заяви Президентом, Прем'єр-міністром та Головою Верховної Ради України – це важливий позитивний крок, в результаті якого, окрім іншого, має бути запроваджено інтенсифіковану інформаційну кампанію щодо євроатлантичної інтеграції України. Більше того, буде розширено дебати в суспільстві щодо досягнення європейських стандартів в усіх сферах життя держави і пошуку консенсусу в реалізації національних інтересів. Позитивна відповідь та схвалення Північноатлантичною радою – вищим органом Альянсу – приєднання України до ПДЧ надасть істотний поштовх системним реформам в Україні, спрямованим на розбудову ефективної демократичної держави, конкурентоздатної економіки, обороноздатної армії та відкритого суспільства європейського взірця. ПДЧ не гарантує членство в НАТО, однак робить можливою постановку питання про членство в перспективі, якщо відповідна програма реформ буде належним чином виконана. На практиці ПДЧ охоплює політичні та економічні, оборонні та військові питання, питання ефективності витрачання бюджетних ресурсів, питання безпеки, а також правові питання [4].

В разі приєднання до ПДЧ Україна мала б здійснити низку конкретних кроків, серед яких: скласти звіт про відповідність політики держави принципам демократії і особистої свободи, включаючи верховенство права, захист прав людини, зокрема прав національних меншин, забезпечити ефективність демократичного громадського контролю над збройними силами, а також економічної свободи, соціальної справедливості та екологічної відповідальності.

Країни-кандидати можуть тоді бути запрошені для участі у Плані дій щодо членства для підготовки до потенційного членства та продемонструвати їх здатність виконувати зобов'язання та зобов'язання щодо можливого майбутнього членства. Участь у ПДЧ не гарантує членства, але це є основним механізмом підготовки. Країни, що прагнуть вступити до НАТО, повинні продемонструвати, що вони здатні дотримуватися принципів Вашингтонського договору 1949 р. та сприяти безпеці в Євроатлантичному регіоні.

Наступним викликом для України у рамках розширення НАТО стане подальше погіршення відносин з Росією. Оскільки Російська Федерація неодноразово негативно реагувала на кроки України на шляху до Альянсу. Прес-секретар Росії Дмитро Пєсков відреагував на рішення України щодо інтеграції до НАТО, заявивши, що Москва традиційно зустрічає розширення НАТО на російські кордони недовірою та стурбованістю. «Ми вважаємо, що це загрожує нашій безпеці та рівновазі влади в Євразійському регіоні. Звичайно, російська сторона вживає всіх необхідних заходів для протистояння ситуації та захисту власних інтересів та безпеки», – сказав він 8 червня 2017 р. [5]. У минулому Росія часто висловлювалась рішуче проти потенційного членства України в НАТО.

Головною перспективою у розширенні НАТО є можливість України стати повноправним членом Альянсу. Наразі консультації та співробітництво між НАТО та Україною охоплюють широке коло питань, включаючи операції з підтримання миру, реформу сектора оборони та безпеки, військово-цивільну співпрацю, озброєння, планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру, науку та навколишнє середовище, публічну дипломатію. Співпраця у багатьох сферах інтенсифікується, щоб зміцнити здатність України забезпечувати власну безпеку через конфлікт з Росією та її зусилля щодо здійснення широкомасштабних реформ. Для України важливим постає демонстрація готовності вступу, тобто відповідності усім зазначеним критеріям: обороноздатність, дієздатність політичної системи, розвинені інституційні структури та інше. Тому, як зазначив генсекретар НАТО Єнс Столтенберг: «Україна також має право обирати та вирішувати для себе, чи вона хоче набути членства, чи ні. В кінцевому результаті це будуть вирішувати 29 союзників – чи буде Україна запрошена, чи буде Україні надано статус країни з ПДЧ. Mesедж такий, що більше ніхто – тільки країна, яка бажає набути членства, і 29 союзників будуть вирішувати шлях вперед» [4].

Отже, значний розвиток відносин між Україною та НАТО із вступу, що фактично почались у 2008 р., а зараз набирають своєї найвищої точки. Все це завдяки бажанню влади та народу приєднатися до Альянсу, а також загострення відносин з Росією як в Україні, так і у НАТО. У відповідь на російсько-український конфлікт НАТО підсилила свою підтримку розвитку можливостей та розбудови потенціалу в Україні.

Також потрібно погодитись з тим, що потреба у розширенні відносин є не тільки в Україні, а і в самому Альянсі. Україна стає стратегічно важливою країною з адаптованою під агресора армією. Тому НАТО продовжує підтримку України не тільки через політичний тиск на Росію, а також у військовому плані, через надання планів реформ, озброєння та професійних військових. Пріоритет надається підтримці всеохоплюючих реформ сектора безпеки та оборони, що є життєво важливим для демократичного розвитку України та зміцнення його здатності до самозахисту.

Тому збіг інтересів, що відбувся у відносинах між НАТО та Україною, надає значну кількість можливостей, які Україна зможе використати та відчутити результат найближчим часом. Постає важливе питання: чи зможе Україна використати ці можливості та підняти рівень країни та військових сил до стандартів НАТО? Альянс взяв на себе зобов'язання підтримати зусилля українського уряду щодо здійснення широкомасштабних реформ для задоволення прагнень українського народу, щоб їх країна міцно закріпилася серед європейських демократій.

Важливо, щоб український уряд та Альянс інформували населення про відносини між Україною та НАТО та про переваги співпраці з точки зору програми реформ у країні. Альянс співпрацює з національними органами влади України з метою підвищення обізнаності про те, що сьогодні є НАТО, та роз'яснення відносин Україна-НАТО. Тенденції підтверджують, що підт-

римка народу присутня, влада взяла курс на НАТО, але вкрай необхідною стає імплементація та виконання усіх вимог Альянсу.

1. НАТО зарахував Україну до держав, що прагнуть членства. BBC Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/press-review-43355673>.

2. Розширення НАТО на Схід: як це було. Deutsche Welle Europe. URL: <http://www.dw.com/uk/HYPERLINK> "http://www.dw.com/uk/розширення-нато-на-схід-як-це-було/a-17528941"/a-17528941.

3. Enlargement of the North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49212.htm?#.

4. НАТО взяли до уваги лист Порошенка з проханням надати Україні ПДЧ. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/03/12/7078650/>.

5. У Кремлі бажання України вступити в НАТО назвали загрозою для безпеки Росії. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/politics/1965036-u-kreml-bajannya-ukrajini-vstupiti-v-nato-nazvali-zagrozoju-dlya-bezpeki-rosiji.html>.

Захарова О.В.

перший заступник начальника
Головного територіального управління
юстиції у Дніпропетровській області

ОХОРОНА СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ ЯК СКЛАДОВА ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Розбудова демократичної правової держави неможлива без утвердження у суспільстві високодуховних та моральних цінностей. Безперечно, нормативне закріплення принципів поділу влади, верховенства права, політичного та ідеологічного плюралізму, а також курсу на формування громадянського суспільства несуть вагоме моральне навантаження.

В Україні, як у правовій демократичній державі, законодавчі норми повинні не тільки відображати суспільні відносини, а й водночас коригувати їх у напрямі розвитку та все більшої відповідності суспільній моралі. Саме остання домінує на стадії розвитку суспільства, значною мірою відбиває світоглядні цінності. Разом з тим динаміка глобалізаційних процесів, формування нової системи суспільних орієнтирів спричинила наростання негативних тенденцій нехтування громадянами етичних норм, відмови від традиційних моральних і духовних орієнтирів.

Внаслідок нівелювання духовних, моральних та сімейних цінностей та пропагування через ЗМІ алкоголю, паління, аморальності, насилля, всездозволеності за останні роки в Україні катастрофічно посилюються негативні явища в суспільстві, які викликають серйозну тривогу за майбутнє держави та майбутнє нинішнього покоління.

Під час посягань на суспільну моральність порушується злагоджений механізм життєдіяльності суспільства, відбувається дезорганізація його